

การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม
บนฐานชุมชนวังน้ำคู้ จังหวัดพิษณุโลก
Activities for Enhancing the Competence of Geography
on The Topic of Environmental Management
on The Community-Based of Wang Nam Khu, Phitsanulok Province

อมรเทพ ชาบาง¹ อัจฉรา ศรีพันธ์²
Amonthep Chabang, Atchara Sriphan

บทคัดย่อ (Abstract)

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ (2) เพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยศึกษาจากผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ และกลุ่มครูผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 ราย และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิเคราะห์แบบสรุปอุปนัย ซึ่งผลการวิจัยพบว่า มี 3 ประเด็นหลัก คือ (1) การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก (2) กระบวนการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ (3) ผลการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยสามารถสรุปเป็นแนวทางการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ได้ คือ “WANG NAM KHU” ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนได้เกิดองค์ความรู้คู่กับการพัฒนาทักษะอย่างยั่งยืน ตลอดจนนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกรักชุมชนวังน้ำคู้ ภายใต้กิจกรรมการเรียนรู้ขบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก ที่สามารถสร้างองค์ความรู้ควบคู่ความสุขบนความสามัคคีที่หลากหลายของผู้เรียนอย่างแท้จริงได้

คำสำคัญ (Keywords): กิจกรรมเสริมศักยภาพ; การจัดการสิ่งแวดล้อม; การเรียนรู้บนฐานชุมชน

Received: 2022-05-02 Revised: 2022-06-19 Accepted: 2022-06-20

¹ หลักสูตรสังคมศึกษามหาบัณฑิต สาขาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร Master of Social Studies program in Social Studies on Faculty of Education, Naresuan University.

Corresponding Author e-mail: amonthep.cha@hotmail.com

² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร Faculty of Education, Naresuan University

Abstract

The purpose of this research is qualitative research. which has a purpose (1) to study learning resources in Wang Nam Khu community Wang Nam Khu Subdistrict, Mueang District, Phitsanulok Province to be used in organizing activities to enhance the potential of learning geography on environmental management based on Wang Nam Khu community (2) to develop activities to enhance the potential of learning geography on environmental management based on Wang Nam Khu community by studying from people who have knowledge and expertise related to learning resources in Wang Nam Khu community and a group of teachers who have experience in teaching and learning management in schools By interviewing 10 people and using the data to be analyzed according to the inductive summary analysis method. From the research results, it was found that there were 3 main issues: (1) the study of learning resources in Wang Nam Khu community; Wang Nam Khu Subdistrict, Mueang District, Phitsanulok Province (2) The process of creating activities to enhance the potential of learning geography on environmental management based on Wang Nam Khu community (3) Results of activities to enhance the potential of learning geography on environmental management based on Wang Nam Khu community It can be summarized as a guideline for creating activities to enhance the potential of learning geography, which is “WANG NAM KHU” for learners to develop knowledge along with sustainable skills development. as well as lead to the creation of a consciousness of love for the Wang Nam Khu community Under the learning activities of the Save the World that can create a body of knowledge with happiness on diversity.

Keywords: Developing Activities; Environmental Management; Community Based Learning

บทนำ (Introduction)

ปัจจุบันสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่ทั่วโลกกำลังเผชิญมักมีสาเหตุมาจากฝีมือมนุษย์ นับตั้งแต่มนุษย์เริ่มรู้จักการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อตอบสนองต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ปัญหาเหล่านั้นเริ่มทวีความรุนแรงขึ้นทุกปี ส่งผลกระทบด้านต่าง ๆ ทั้งชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์เป็นอย่างมาก ดังนั้น การสร้างความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องมีความควรรับกระทำอย่างเร่งด่วน การให้การศึกษาจึงเป็นเรื่องจำเป็นพื้นฐานที่สามารถสร้างความตระหนักต่อ

การรักและห่วงหาพันสิ่งแวดล้อมได้ โดย “การศึกษา” เป็นเครื่องมือหรือกระบวนการเรียนรู้อันสำคัญในการพัฒนาคนให้เจริญงอกงามในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย ความรู้ ความคิด ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม สามารถปรับตัวเข้ากับสังคม ดำรงอยู่ชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน (มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ม.ป.ป.) แต่เมื่อ “ระบบการศึกษาไทย” ถูกตีกรอบแนวความคิด จนฝังรากลึกจนยากต่อการแก้ไขและพัฒนาต่อยอดทางความคิด การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทักษะในศตวรรษที่ 21 หรือ Active learning จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของผู้เรียนในปัจจุบัน โดยเฉพาะวิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาแห่งเนื้อหาที่ครอบคลุมถึง 5 สาระ ทั้งศาสนา หน้าที่พลเมืองและการดำเนินชีวิต เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ แต่การจัดการเรียนรู้ของวิชาสังคมนั้นยังคงเน้นองค์ความรู้ที่มาจากผู้สอน เน้นการบรรยายเนื้อหาตามหนังสือเป็นหลัก ขาดเทคนิคและวิธีการสอนรูปแบบใหม่ ๆ ทำให้ผู้เรียนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือฝึกแก้ปัญหาในห้องเรียน ทำให้ไม่มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เพราะเป้าหมายต้องท่องจำทั้งในเนื้อหาวิชาที่หลากหลายสาระ และเนื้อหาสาระบางอย่างก็ไม่สามารถนำไปปรับใช้จริงในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 ต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทผู้สอน ทั้งรูปแบบ เทคนิค และวิธีการเรียนการสอนใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทั้งความคิด ทักษะ และกระบวนการต่าง ๆ ของผู้เรียน (วิภาพรรณ พินลา และคณะ, 2561)

ปัญหาของผู้เรียน ที่พบมากในปัจจุบันล้วนส่งผลกระทบต่อจัดการเรียนรู้ของผู้สอนด้วยเช่นกันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงทางครอบครัว ชุมชน และสังคม ที่เกิดจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ส่งผลต่อค่านิยม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ฯลฯ ทำให้เกิดความผิดปกติต่าง ๆ ทางร่างกาย สติปัญญา จึงเป็นปัญหาที่ผลกระทบต่อจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เช่น สมาธิสั้น บกพร่องต่อการเรียนรู้ ทั้งการอ่าน การเขียนและการสื่อสาร เป็นต้น (ชุดิมา มั่นเหมาะ, 2563)

เมื่อศึกษาปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในข้างต้น ทำให้พบว่า การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนชั้นประถมศึกษา ที่มีอายุระหว่าง 6-12 ปี ด้วยข้อจำกัดในด้านการควบคุมร่างกายให้อยู่นิ่งนาน ๆ ซุกซน ขาดความอดทน พละกำลังมาก โดยการเรียนรู้จำกัดต้องใช้ระยะเวลาสั้น ๆ และเน้นการจินตนาการที่เป็นจริง (อชรา เอิบสุขศิริ, 2559) จะต้องอาศัยการจัดการเรียนรู้ที่เน้นรูปแบบเรียนปนเล่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปสู่การเสริมสร้างการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถม จึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน (Active Learning) และการเรียนรู้ในรูปแบบหลากหลาย ได้แก่ การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project - Based Learning) การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community - Based Learning) การเรียนรู้โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity - Based Learning) ฯลฯ

ดังนั้น การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนวังน้ำคู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จูเกษกาญจน์) จึงถูกพัฒนาขึ้นให้สอดคล้องกับการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน โดยอาศัยแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้เป็นฐานการเรียนรู้ ภายใต้ข้อจำกัดที่ถูกกำหนดไว้โดยรอบการเรียนรู้จากหลักสูตร

แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สารภูมิศาสตร์ ฉบับปรับปรุง 2560 เพื่อลดเนื้อหาของรายวิชาที่มีจำนวนมาก ลดบทบาทของผู้สอน เพื่อเสริมสร้างความรู้ของผู้เรียนที่ได้มาจากความสามารถทางภูมิศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ และทักษะทางภูมิศาสตร์ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2561) เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักการเรียนรู้แบบการเล่น ที่มุ่งเน้นการมองสภาพชุมชนของตนในมิติที่แตกต่างจากมุมมองเดิม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ดีขึ้น ผ่านการทำกิจกรรมของผู้เรียนที่บูรณาการศาสตร์วิชาต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objective)

- 1) เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำมาใช้เป็นฐานในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

วิธีการดำเนินการวิจัย (Research Methods)

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ได้ศึกษาศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำมาใช้เป็นฐานในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากการใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทราย (หลวงพิณพลราษฎร์ จู เกษกาญจน์) ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ 1) เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางทรายฯ รายวิชา สังคมศึกษา 2) นักเรียนอยู่ในความรับผิดชอบของครูผู้สอน จำนวน 1 ห้องเรียน
- 3) นักเรียนมีเวลาเหมาะสมกับการเข้าร่วมกิจกรรม 4) นักเรียนมีความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม
2. กลุ่มผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ จำนวน 2 คน คัดเลือกจากเป็นกลุ่มที่ส่งเสริมความรู้ในส่วนของแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชนวังน้ำคู้
3. กลุ่มบุคลากรในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน คัดเลือกจากการเป็นกลุ่มสนับสนุนความรู้ทางด้านบริบทต่าง ๆ ของชุมชนวังน้ำคู้

4. กลุ่มผู้มีประสบการณ์ทางด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน จำนวน 3 คน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาและตำแหน่งครูผู้สอน เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์ และเชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำกรอบวิจัยเป็นแนวทางในการใช้เครื่องมือในการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. แนวทางการบันทึกภาคสนามระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Field notes)
2. แนวทางการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)
3. แนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)
4. แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)
5. แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus Group)
6. ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู่โลก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลที่เกี่ยวกับงานวิจัย ได้แก่ บทสัมภาษณ์ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. บันทึกภาคสนามระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Field notes) เป็นแบบบันทึกหรือแบบจดบันทึก เพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ระหว่างการดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

3. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปสังเกตอยู่ภายนอก เพื่อสังเกตพฤติกรรม เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะทำกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและครบถ้วน

4. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและความรู้กับกลุ่มเป้าหมาย ขณะเดียวกันจะซักถามและจดบันทึกข้อมูลที่ต้องการเพิ่มเติมอย่างละเอียด

5. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้คำถามปลายเปิดแบบเจาะลึก เพื่อนำผลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

6. ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู่โลก เป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แบ่งออกเป็น 6 กิจกรรมการเรียนรู้ โดยจะใช้ระยะเวลากิจกรรมละ 1 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 6 ชั่วโมง ผู้เรียนจะถูกแบ่งออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 4-5 คน โดยผู้เรียนจะได้รับสมุดคู่มือในการทำกิจกรรม รวมทั้งผู้เรียนจะเป็นผู้สังเกต สังเกตในแต่ละกิจกรรม และบันทึกคำตอบต่าง ๆ ตามระยะเวลาที่กำหนด โดยจะ

เริ่มต้นด้วยกิจกรรมสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักลักษณะกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมของชุมชนวังน้ำคู้ กิจกรรมเตรียมตัวผจญภัย เป็นการเตรียมความรู้ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนก่อนออกสำรวจชุมชนในกิจกรรมผจญภัยในชุมชน(1) ซึ่งกิจกรรมนี้ผู้เรียนจะได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่ ผ่านการสังเกต สอบถาม ฯลฯ เพื่อนำมาทำกิจกรรมสิ่งประดิษฐ์โลก ก่อนจะนำมาใช้ในกิจกรรมผจญภัยในชุมชน(2) เป็นการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเริ่มมองเห็นสภาพปัญหาทางสิ่งแวดล้อม ก่อนเข้าสู่กิจกรรมสุดท้าย คือ กิจกรรมหนูน้อยรักษารักษ์ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยการนำปัญหาที่พบเห็น มาหาสาเหตุ และแนวทางแก้ปัญหาได้กระบวนการเรียนรู้ทางภูมิศาสตร์ (Geo-literacy)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการใช้วิธีการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) โดยการวิเคราะห์สรุปข้อมูลจากบันทึกภาคสนามที่เป็นส่วนบันทึกละเอียดแบบพรรณนา ซึ่งเป็นแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักพร้อมสนทนาร่วมกัน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย หลังจากนั้นจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบคุณภาพและความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าจากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

ผลการวิจัย (Research Results)

สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับการศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้านหลัก คือ ประวัติความเป็นมาของชุมชนวังน้ำคู้ ลักษณะทางกายภาพของชุมชนวังน้ำคู้ ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนวังน้ำคู้ และลักษณะทางสังคมของชุมชนวังน้ำคู้ ได้ดังนี้

ชุมชนวังน้ำคู้ มีประวัติความเป็นมา ที่สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางสังคม และลักษณะทางเศรษฐกิจโดยมีความเกี่ยวข้องกันอย่างชัดเจน เมื่อได้ศึกษาข้อมูลการรวบรวมบทสัมภาษณ์ เอกสาร และตำราต่าง ๆ ทำให้ทราบว่า ชุมชนวังน้ำคู้ มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นราชธานี และทวีความสำคัญเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชนนั้นมักจะเลือกตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ของ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งในชุมชนวังน้ำคู้มีลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐานของประชากรเป็นอย่างมาก เช่น มีแม่น้ำน่านไหลผ่านบริเวณทิศตะวันตกของชุมชน จึงทำให้ชุมชนวังน้ำคู้มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การเกษตรกรรมประเภทต่าง ๆ ทั้งยังส่งผลต่อการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน โดยในสมัยอยุธยาได้กำหนดให้พื้นที่จังหวัดพิษณุโลกในปัจจุบันเป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือ ที่การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม และขนส่งสินค้าจากอยุธยาไปยังเมืองพิษณุโลกต้องอาศัยเส้นทางการเดินเรือในแม่น้ำน่านเป็นหลัก และมักจะแวะพักตามชุมชนต่าง ๆ เป็นระยะก่อนจะถึงจุดหมายปลายทาง จึงทำให้ชุมชนวังน้ำคู้ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านกลายมาเป็นชุมชนขนาดย่อมๆ มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ รวมทั้งมีทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมแก่การดำรงชีวิตของผู้คนในบริเวณนั้น ชุมชนวังน้ำคู้จึงถูกพัฒนาให้มีความสำคัญเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

2. กระบวนการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบหลัก คือ

2.1 สภาพปัจจุบันที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา จากการศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบัน และปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา จากการสังเกตการณ์จัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาศึกษา พบว่า ในรายวิชาสังคมศึกษา มีระยะเวลาเรียนที่จำกัด เพียง 60 นาที ต่อหนึ่งคาบเรียน และ 2 คาบเรียนต่อสัปดาห์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระของรายวิชาที่มีทั้งหมด 5 สาระการเรียนรู้ จึงทำให้ผู้สอนมักจะใช้วิธีการบรรยายเป็นหลัก เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ราบรื่น และทันเวลาในแต่ละชั่วโมง ส่งผลให้ผู้เรียนมักจะมองวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่เน้นการเรียนรู้แบบท่องจำ และบางครั้งจะมีเนื้อหาที่อยู่ไกลตัวของผู้เรียน จึงทำให้ผู้เรียนมักจะไม่ค่อยชื่นชอบหรือสนใจต่อการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา และเนื่องจากผู้สอนเน้นการบรรยายเป็นหลัก ส่งผลต่อการขาดการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ หรือแสวงหาแหล่งเรียนรู้ ที่จะนำมาปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือในบางโรงเรียนมักจะพบปัญหาเรื่องการขาดแคลนครู ทำให้ต้องมีความรับผิดชอบในการงานสอนหลากหลายวิชาต่อผู้สอน 1 คน และยังพบปัญหาความไม่เชี่ยวชาญ หรือมีความพร้อมต่อการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา

2.2 แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ ในการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา ผู้สอนมีแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และเป็นการเรียนรู้ที่ต้องเริ่มต้นการเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัว และตามความสนใจของผู้เรียน โดยรายวิชาสังคมศึกษา (สาระภูมิศาสตร์) นั้นต้องทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเอง รวมถึงการได้ไปศึกษาแหล่งเรียนรู้จริงจนได้สัมผัสกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเอง ในประเด็นแนวทางในการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ แสดงถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความหลากหลาย เพราะจะทำให้รายวิชาที่มีเนื้อหาเยอะ และเน้นการเรียนรู้แบบท่องจำ จะไม่น่าเบื่ออีกต่อไปสำหรับผู้เรียน ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ต้องสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คำนึงถึงวัยของผู้เรียน ความเหมาะสม ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ จึงเป็นการนำเอาหลักการการจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง และสัมผัสกับบรรยากาศต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญที่สอดคล้อง และนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพ การเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ได้

2.3 องค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ เกิดจากการศึกษาเอกสาร ตำรา และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรแกนการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ทำให้พบว่า การจัดการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมศึกษานั้น กำหนดให้ผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเอง และเมื่อสำรวจบริบทชุมชนรอบ ๆ โรงเรียน ทำให้พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ระดับประถมศึกษาปีที่ 3 อาศัยอยู่บริเวณชุมชนรอบ ๆ โรงเรียน จึงคิดจะนำสิ่งที่ผู้เรียนพบเจอในชีวิตประจำวันเข้ามาปรับใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ นอกจากนี้การสัมภาษณ์บุคคลที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ชาวบ้าน เจ้าอาวาสวัดบางทราย และหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ และเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านใหม่ ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

ภาพ 1 สมุดคู่มือกิจกรรมบนฐานการหนูน้อยใจโลก

2.4 กิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ผู้วิจัยได้สร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์เรียนรู้ยังสถานที่จริง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้จริง โดยใช้สถานที่เป็นฐานในการเรียนรู้ (Place-Based Learning) ผ่านกระบวนการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ภายใต้บริบททั่วไปของชุมชนวังน้ำคู้ในด้านลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ด้วยการคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยง และการบูรณาการศาสตร์วิชาอื่น ๆ ให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการ ทักษะ และความสามารถทางภูมิศาสตร์ ส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. ผลการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญออกเป็น 4 องค์ประกอบหลัก คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านผู้เรียน ด้านผู้สอน ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

3.1 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ผลจากการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยการปรับใช้การเรียนรู้แบบ Active learning ที่เน้นการพัฒนาการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ที่แบ่งออกเป็นความสามารถทางภูมิศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ และทักษะทางภูมิศาสตร์กับผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 20 คน โดยผู้เรียนสามารถหาคำตอบโดยการตั้งคำถามทางภูมิศาสตร์จากการสำรวจข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชนวังน้ำคู้ได้อย่างอิสระ ผ่านการรวบรวมข้อมูลทั้งจากการระดมความคิดของผู้เรียน หรือค้นหาจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่หลากหลาย ซึ่งสามารถพัฒนาทักษะทางภูมิศาสตร์ เช่น การสังเกต การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี หรือการใช้เทคนิคและเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ นำไปสู่การจัดการข้อมูลที่จะต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยอาจจะให้ผู้สอนเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการทำกิจกรรมทั้งการให้คำแนะนำ การอำนวยความสะดวก หรือเติมเต็มสิ่งที่ขาดหายไปของผู้เรียน เพื่อให้ข้อมูลของผู้เรียนสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ยังต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่ผ่านมากจากการตรวจสอบข้อมูล เพื่อหาแนวคิดและทฤษฎีที่พอเป็นไปได้มาช่วยสนับสนุนการคิดและวิเคราะห์แบบองค์รวมของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นไปตอบคำถามที่ตนเองได้ตั้งไว้ได้อย่างถูกต้อง โดยการตอบคำถามของผู้เรียนจะเน้นรูปแบบการบูรณาการกับศาสตร์วิชาอื่น ๆ ที่จะทำให้เกิดความหลากหลายและความน่าสนใจของผลงาน เช่น การปั้นดินน้ำมันหลากสี การวาดภาพระบายสี หรือการนำเสนอผ่านการสัมภาษณ์ ฯลฯ ตามความสนใจและชื่นชอบของผู้เรียนในชั้นเรียน สุดท้ายการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ทำให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้ที่สามารถเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์ระหว่างระบบธรรมชาติและมนุษย์ได้อย่างเข้าใจมากยิ่งขึ้น

3.2 ด้านผู้เรียน ผลการวิจัยการสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในรูปแบบ Active learning ที่เน้นกระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ได้ดี ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดความสุข สนุกสนาน กระตือรือร้น ตื่นเต้น การทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเปรียบเสมือนการเรียนรู้แบบเล่น

จากการสังเกตผู้เรียนตลอดการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้เห็นความแตกต่างระหว่าง การทำกิจกรรมในชั้นเรียน โดยผู้วิจัยพบว่า จากพื้นฐานของวิชาสังคมนั้น เป็นวิชาที่เน้นเนื้อหา ความรู้ต่าง ๆ มากจนบางครั้งส่งผลทำให้พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนจะมีอาการเบื่อหน่าย ไม่ สนใจ ง่วงนอน หรือไม่ให้ความร่วมมือต่อการจัดการเรียนรู้ และมักจะพูดว่าวิชานี้เป็นวิชาที่ยาก เมื่อ ใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้กับผู้เรียน ส่งผลทำให้พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเปลี่ยนแปลงไป ผู้เรียนเกิดอิสระทางการเรียนรู้ ที่อยู่ ภายใต้อารมณ์ความรู้สึกนอกห้องเรียน ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมแบบไร้ขีดจำกัด เกิดความผ่อนคลาย ทางการเรียนรู้ เกิดรอยยิ้มเสียงหัวเราะ และเกิดความสุขสนุกสนานในการเรียนรู้แต่ละครั้ง โดย กิจกรรมการเรียนรู้จะเริ่มต้นจากเรื่องง่าย ๆ ใกล้ตัว ไปสู่เรื่องยาก ๆ ซับซ้อนและไกลตัวของผู้เรียน โดยการใช้ข้อมูล ประสบการณ์จากสิ่งที่ผู้เรียนสัมผัสหรือพบเห็นในชุมชนของตนเองเป็นฐานในการ เรียนรู้ ผู้เรียนจึงเกิดความกระตือรือร้นกับการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น พยายามนำเสนอข้อมูลใหม่ ๆ มา แลกเปลี่ยนกันเพื่อน ๆ เสมอ ทำให้ได้องค์ความรู้ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องดีที่ทำให้ผู้สอน มองเห็นศักยภาพต่าง ๆ ของผู้เรียนชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมถึงส่งผลทำให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกสนานต่อการ ทำกิจกรรมมากขึ้นเรื่อย ๆ พัฒนาการของผู้เรียนที่ตรงกับสิ่งที่ผู้สอนตั้งเป้าหมายไว้ เช่น ความกล้า แสดงออก มีความกล้านำเสนอประเด็นใหม่ มีความกล้าที่จะนำสิ่งที่ตนเองรู้จักนำเสนอให้ผู้สอนและ เพื่อน ๆ ได้รับฟัง หรือแม้กระทั่งการนำกิจกรรมการเรียนรู้ไปบูรณาการกับศาสตร์อื่น ๆ ผู้เรียนก็ สามารถทำได้เป็นอย่างดี ซึ่งรูปแบบการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความคงทนและถาวรของความรู้สู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกรักต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนวังน้ำคู้ สำหรับผู้เรียนระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 ได้

3.3 ด้านผู้สอน ผลการวิจัยการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การ จัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ จากการสังเกตผู้สอน พบว่า บทบาทของผู้สอนถือว่า มี ความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ที่ส่งผลให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยอาศัยเทคนิคและ วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนได้สร้างสรรค์ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้นมา เพื่อให้ผู้เรียนได้ เกิดการพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ตามช่วงวัยของผู้เรียน ทั้งนี้ผู้ยังต้องมีทัศนคติที่ดี มีจิตวิญญาณ ความเป็นครู เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และความสามารถต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ซึ่งในการ จัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ภายใต้อุดมการณ์ “ขบวนการหนูน้อยกุ๊กโลก” ผู้สอนทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำ อำนวยความสะดวก

สะดวก และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยการเสริมแรงรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นต่อการทำกิจกรรมของผู้เรียน โดยผลลัพธ์ที่เกิดกับตัวของผู้เรียน ตั้งแต่ขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และขั้นสรุปผลกิจกรรมการเรียนรู้ ที่มีการบูรณาการให้เข้ากับรายวิชาอื่น ๆ ด้วย ทั้ง วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาศิลปะ ฯลฯ ส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้อย่างรอบด้าน และสามารถสรุปองค์ความรู้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดจนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วิพากษ์วิจารณ์ในสิ่งที่ผู้เรียนชื่นชอบหรือไม่ชอบได้อย่างอิสระ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ของรายวิชาสังคมศึกษาได้

3.4 ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เกิดจากการถ่ายทอดความรู้ที่มีคุณค่าต่อการจัดการเรียนรู้ที่เกิดกับกับผู้สอนและผู้เรียน กล่าวคือ สื่อเป็นตัวการสำคัญที่ช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ให้มีความน่าสนใจ เป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพสามารถแบ่งเบาภาระของผู้สอนในการจัดการเรียนรู้เรียนรู้ต่าง ๆ ได้ ทั้งยังมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนที่มีความยุ่งยากและซับซ้อน ให้สามารถเรียนรู้ได้ง่ายขึ้นในระยะเวลาอันสั้น

ผลจากการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้ภูมิศาสตร์บนฐานชุมชนวังน้ำคู้ พบว่า การใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ สมุดคู่มือกิจกรรม ขบวนการหนูน้อยกู้โลก ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก ที่มีการปรับใช้กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เข้ามาเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดความองค์ความรู้ของผู้เรียน เริ่มต้นจากการตั้งคำถาม และค้นหาคำตอบของคำถามที่นำมาอธิบายได้อย่างมีเหตุผล โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้เป็นฐานขององค์ความรู้ รวมถึงบรรยากาศที่แตกต่างจากเดิม เรียนรู้จากสื่อที่มีความเหมาะสมเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ ที่สามารถสร้างความมั่นใจด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถบูรณาการความรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ส่งเสริมการทำงานกันระหว่างผู้เรียนในชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสม ส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามสภาพจริงอย่างอิสระ และได้สัมผัสกับบรรยากาศที่แตกต่างจากห้องเรียนเดิม และทำให้เกิดความหวงแหนเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายในชุมชนของตนเอง

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากการศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวังน้ำคู้ ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก นำไปสู่การสร้างกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ภายใต้ชื่อ “ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก” ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้โดยใช้

สถานที่เป็นฐาน (Place Based Learning) ของ Melville (2006) และ Thoughtful Learning (2017) ที่เป็นการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน ภายใต้กระบวนการจัดการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) ซึ่งเป็นกระบวนการเพิ่มความสามารถทางภูมิศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ และทักษะทางภูมิศาสตร์ให้กับผู้เรียน กนก จันทรา (2561) การรู้เรื่องภูมิศาสตร์เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ไม่ใช่เป็นเพียงการศึกษาเพื่อว่า สิ่งนั้นอยู่ตรงไหน หรือแค่ว่าประเทศนั้นตั้งอยู่ที่ใด ซึ่งคำถามพวกนั้นตั้งเป็นเพียงขั้นตอนแรกของการทำความเข้าใจภูมิศาสตร์ Pennsylvania Department of Education (2002) ได้อธิบายมาตรฐานทางวิชาการของภูมิศาสตร์ (Academic Standard for Geography) ไว้ว่า ในการศึกษาภูมิศาสตร์นั้น เป็นการศึกษาเพื่อตอบคำถามในประเด็นที่สำคัญ 3 คำถามหลัก คือ สิ่งนั้นอยู่ที่ไหน ทำไมถึงอยู่ที่นั่น และมีผลกระทบต่อบริเวณดังกล่าวอย่างไร เพื่อเชื่อมโยงกับระบบธรรมชาติและมนุษย์ ผ่านการสร้างความเข้าใจ และการให้เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายลักษณะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมศักยภาพของผู้เรียนที่เน้นการเรียนรู้ผ่านสถานที่จริงหรือแหล่งเรียนรู้ในที่ไม่ได้จำกัดอยู่ภายในห้องเรียนตามแนวคิดที่กล่าวข้างต้น จะสามารถส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตัวของผู้เรียนผ่านประสบการณ์ตรง ทั้งยังเป็นการเรียนรู้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ยั่งยืนด้วย ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้สอดคล้องกับแนวคิดของ กนก จันทรา (2561) ที่ได้ถอดบทเรียนประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ในชั้นเรียนที่เสริมสร้างการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ ผ่านแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy) เป็นสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจระบบธรรมชาติและระบบมนุษย์ผ่านการตั้งคำถามและการให้เหตุผลที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายเชื่อมโยงระหว่างระบบธรรมชาติและระบบมนุษย์ อย่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และประชากร ผ่านประเด็นสำคัญ 3 ประการ คือ สิ่งนั้นอยู่ที่ไหน ทำไมถึงอยู่ที่นั่น และมีผลกระทบต่อบริเวณดังกล่าวอย่างไร เพื่อสร้างทักษะการคิดตั้งคำถาม สืบค้นและรวบรวมข้อมูล จัดการข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จนนำไปสู่การสรุปเพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้ โดยกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนสามารถคิดแก้ไขปัญหาได้อย่างมีเหตุผลภายใต้การคิดอย่างสร้างสรรค์และมีวิจารณญาณของผู้เรียนได้ สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning หรือ PBL) ที่เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยการกำหนดปัญหา ทำความเข้าใจปัญหา ศึกษาค้นคว้าข้อมูล เกิดการสังเคราะห์ สามารถนำมาสรุปและนำเสนอผลงานได้ (อาภาณ ใจเที่ยง, 2553) จึงพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ได้โดยการกำหนดรูปกิจกรรมทั้งหมด 6 กิจกรรม ซึ่งจะเริ่มต้นด้วยกิจกรรมสำรวจชุมชนวังน้ำคู้ เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักลักษณะกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมของชุมชนวังน้ำคู้ กิจกรรมเตรียมตัวผจญภัยเป็นการเตรียมความรู้ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนก่อนออกสำรวจชุมชนในกิจกรรมผจญภัยในชุมชน(1) ซึ่ง

กิจกรรมนี้ผู้เรียนจะได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่ ผ่านการสังเกต สอบถาม ฯลฯ เพื่อนำมาทำกิจกรรม สิ่งประดิษฐ์ภูมิปัญญา ก่อนจะนำมาใช้ในกิจกรรมผจญภัยในชุมชน(2) เป็นการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเริ่มมองเห็นสภาพปัญหาทางสิ่งแวดล้อม ก่อนเข้าสู่กิจกรรมสุดท้าย คือ กิจกรรมหนูน้อยรักถิ่น เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยการนำปัญหาที่พบเห็น มาหาสาเหตุ และแนวทางแก้ปัญหาได้ตามกระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-literacy)

กิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ อาศัยการบูรณาการกับรายวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับแนวคิดของ McKinny (2008 อ้างอิงใน มนตรี ศิริจันทร์ชื่น, 2554, น. 27-28) ที่ได้เสนอตัวอย่างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบ Active learning ได้ดี อย่างการเรียนรู้แบบใช้เกม (Games) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนนำมาบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ ซึ่งสามารถใช้ได้ตั้งแต่การนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นการจัดการการเรียนรู้และการเรียนรู้สรุปและการจัดการการเรียนรู้ โดยการนำเกมมาใช้นั้นจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ความสนุกสนาน และความเข้าใจให้เกิดการเรียนรู้ สำหรับผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จะมีช่วงอายุระหว่าง 8-9 ปี มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับประเด็นที่ว่า เป็นช่วงวัยที่มีข้อจำกัดต่อการควบคุมร่างกายให้อยู่นิ่งนาน ๆ ดังนั้นการจัดกิจกรรมควรเน้นเป็นเวลาสั้น ๆ สลับกับการพัก เน้นการเล่นเป็นทีม เพื่อให้เกิดการแข่งขัน และควรสอดแทรกทัศนคติ เหตุผล กำลังใจที่ดีเป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จิตวิทยาสำหรับครู (2559) ซึ่งเมื่อพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ แล้ว การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งเกม การสำรวจผจญภัย หรือรูปแบบการเรียนรู้ที่ไม่ได้จำกัดอยู่ภายในห้องเรียนนั้น จะทำให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง และเป็นการเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าสำหรับผู้เรียน อาศัยการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้หรือสถานที่จริง โดยแนวคิดของ อัจฉรา ศรีพันธ์ (2561) ได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้บนฐานชุมชน (Community-based Learning) ที่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติ รวมถึงคุณธรรมจริยธรรม โดยมีความเชื่อว่า ผู้เรียนต้องเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนทั้งความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกให้เกิดการรักและเห็นคุณค่าของท้องถิ่น เพื่อสร้างความหวงแหนต่อแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของตนเอง สอดคล้องกับการเรียนรู้ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการคิด การปฏิบัติ การแก้ปัญหา และทักษะชีวิต เพื่อนำไปสู่การจุดประกายความคิดให้ผู้เรียนได้อยากรู้ อยากสร้างจินตนาการ นำไปสู่การปฏิบัติในเรื่องที่ไกลตัวออกไปสู่ความรู้ตามหลักสากล เมื่อผสมผสานแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ผู้เรียนจะเริ่มเรียนรู้สิ่งที่เกี่ยวข้องกับชุมชนภายใต้ฐานชุมชนชุมชนวังน้ำคู้ในด้านลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคมที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน และการจัดการ

สิ่งแวดล้อมในชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ด้วยการคิดวิเคราะห์เชื่อมโยง และการบูรณาการศาสตร์วิชาอื่น ๆ ให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการ ทักษะ และความสามารถทาง ภูมิศาสตร์ ทำให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผลการทำกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐาน ชุมชนวังน้ำคู้ ใน “ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้โลก” ทำให้เกิดเป็นการพัฒนากิจกรรมเสริม ศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ของผู้เรียนภายใต้ WANG NAM KHU Model มีองค์ประกอบ ดังนี้

W = Wh-question เป็นการเปิดกว้างทางความคิดเพื่อให้ผู้เรียนได้แนวทางการตั้งคำถาม ปลายเปิด

A = Attitude เป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อผู้เรียน เพื่อก่อให้เกิดจิตสำนึกรักชุมชนของ ตนเอง

N = Envision การอาศัยจินตนาการของผู้เรียนเติมเต็มศักยภาพของผู้เรียนให้มั่นคงและ ยั่งยืน

G = Geo-literacy กระบวนการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ เป็นการฝึกทักษะการคิดตั้งคำถาม สืบค้นและรวบรวมข้อมูล จัดการข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จนนำไปสู่การสรุปเพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้

N = Environment การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

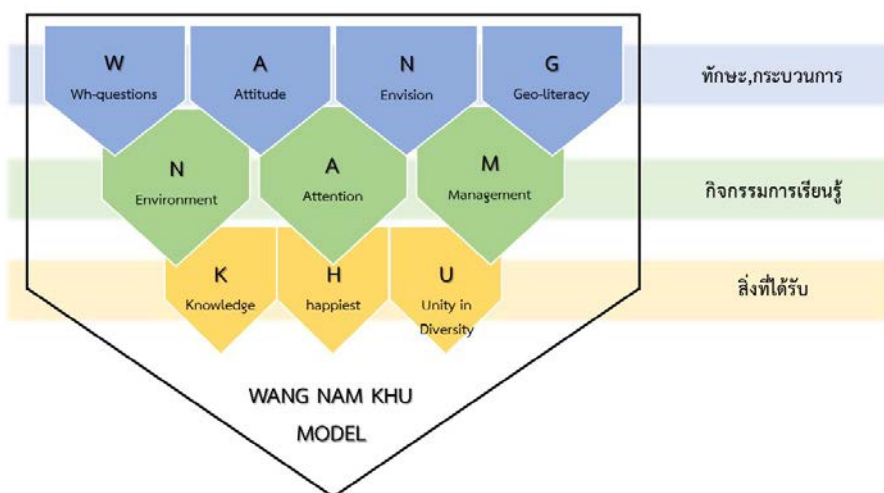
A = Attention การการสร้างความสนใจ โดยการใช้ “ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกู้ โลก” กับผู้เรียน

M = Management การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้

K = Knowledge องค์ความรู้ที่เกิดจากการทำกิจกรรมใน “ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อย กู้โลก”

H = Happiness การเรียนรู้คู่ความสุข การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ลดการกดดันของ ผู้เรียน ให้เกิดเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกและมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ของตนเอง

U = Unity in Diversity การสร้างความเป็นหนึ่งโดยอาศัยเข้าใจซึ่งกันและกันของผู้เรียน เพื่อทำให้เกิดความสามัคคีในความหลากหลาย

ภาพที่ 2 แนวทางการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ WANG NAM KHU
ที่มา : (อมรเทพ ขาบาง, ปี พ.ศ.2565)

การจัดการเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ภายใต้แนวคิด **WANG NAM KHU MODEL** ทำให้พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ส่งผลผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างอิสระจากแหล่งเรียนรู้ภายนอกห้องเรียน ผ่านการฝึกผู้เรียนให้เกิดทักษะและกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลาย พร้อมกับการสร้างความกระตือรือร้นที่ส่งผลให้เกิดความสนุกสนาน ความสุข รอยยิ้ม และเสียงหัวเราะคู่การเรียนรู้ โดยบทบาทของครูผู้สอนเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นต่อการเรียนรู้ โดยผู้สอนนั้นจะเป็นผู้ควบคุม ดูแล และอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เสริมสร้างสิ่งที่บกพร่องให้ผู้เรียนรู้สึกเติมเต็มมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ยังส่งผลต่อบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสบายใจ และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ตลอดจนการทำให้เกิดความสำเร็จของการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนจากการลงมือปฏิบัติจริง

การจัดการเรียนรู้ดังกล่าว ต้องเสริมสร้างความต้องการพื้นฐานของผู้เรียน และเสริมสร้างการเรียนรู้ให้เกิดความสำเร็จบนความหลากหลายและความสุข เพื่อให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้ที่เหมาะสมสำหรับช่วงวัยของผู้เรียนได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ดังนั้น **WANG NAM KHU MODEL** จึงเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลให้เกิดกระบวนการสร้างเสริมศักยภาพทางการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ต่อผู้เรียน โดยการเน้นผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้คู่กับการพัฒนาทักษะอย่างยั่งยืน ตลอดจนนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นที่เกี่ยวกับบริบทของชุมชนวังน้ำคู้ภายใต้การเรียนรู้จาก

ชุดกิจกรรมขบวนการหนูน้อยกุโลก ที่จะสร้างองค์ความรู้คู่ความสุขบนความสามัคคีที่หลากหลายของผู้เรียนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะ กิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยผู้วิจัยสรุปเป็นข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรปรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ให้เกิดความหลากหลาย โดยอาศัยการบูรณาการกับศาสตร์วิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงแต่สามารถประเมินผลการเรียนรู้หลายด้านได้ ทั้งยังส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ควรจัดให้มีการศึกษาโดยใช้ฐานการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชน เพื่อเป็นการเสริมสร้างบรรยากาศที่แตกต่างจากในห้องเรียน เพิ่มพูนความสามารถ ทักษะ และกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ มากกว่าการเรียนรู้ที่ถูกจำกัดจากผู้สอนหรือในห้องเรียน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่แฝงไปด้วยความสนุกสนานภายใต้การเรียนรู้ที่ยั่งยืน

1.3 ควรนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ ที่มีกระบวนการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติการหาความรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง ซึ่งเริ่มตั้งแต่การฝึกทักษะการคิดตั้งคำถาม สืบค้นและรวบรวมข้อมูล จัดการข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จนนำไปสู่การสรุปเพื่อตอบคำถามที่ตั้ง โดยอาศัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เริ่มจากเรื่องง่ายไปถึงเรื่องยากและซับซ้อน ดังนั้นผู้สอนจึงมีส่วนสำคัญที่จะดำเนินการทำกิจกรรมได้อย่างราบรื่น โดยต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อให้เกิดความรู้ และความเข้าใจในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างชัดเจนมากขึ้น และสามารถให้ความรู้ คำแนะนำ การช่วยเหลือ และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ระหว่างทำกิจกรรมได้

1.4 ควรสร้างความเข้าใจต่อลักษณะและพฤติกรรมเรียนรู้ต่าง ๆ ของผู้เรียนแต่ละช่วงชั้น เพื่อให้เกิดสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเหมาะสมสำหรับผู้เรียนช่วงชั้นนั้น ๆ โดยผู้สอนต้องทำหน้าที่ในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนโดยเฉพาะผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษาที่ยังมีความรู้ ความสามารถแตกต่างกันอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกเป็นมิตรกับผู้สอน และสามารถแสดงศักยภาพของตนเองออกมาได้อย่างสมบูรณ์

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาและพัฒนา รูปแบบการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกิดความหลากหลาย สำหรับความแตกต่างของผู้เรียนในชั้นเรียน เช่น การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมี วิจารณญาณ เพื่อตอบสนองต่อสมรรถที่ผู้เรียนพึงในศตวรรษที่ 21

2.2 ควรมีการวางแผนหรือเตรียมการเป็นอย่างดี ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นระหว่างการ จัด กิจกรรมการเรียนรู้ เนื่องจากความแตกต่างกันของผู้เรียนแต่ละ ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดปัญหาที่ แตกต่างกันได้ในแต่ละครั้ง

2.3 ควรมีการศึกษาและเก็บข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นในบริบทที่แตกต่างกันในพื้นที่ ไกลเคียง ให้ละเอียดมากขึ้น

2.4 ควรมีการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ เรื่อง การ จัดการสิ่งแวดล้อมบนฐานชุมชนวังน้ำคู้ โดยใช้ข้อมูลเชิงลึกจากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ หรือการ สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยข้อมูลเหล่านั้นมาสร้างและพัฒนา รูปแบบกิจกรรมให้มีความ หลากหลายมากขึ้น เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างระบบธรรมชาติและระบบมนุษย์ให้เกิดความ ชัดเจนต่อผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

2.5 ควรมีการวิจัยพฤติกรรมของผู้เรียนที่กำหนดเนกกลุ่มเป้าหมายหลักในการเก็บข้อมูล เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการสร้างกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ตอบสนองต่อการเรียนรู้กระบวนต่าง ๆ เพื่อเสริมศักยภาพต่าง ๆ ของผู้เรียนอย่างแท้จริงและยั่งยืน ได้อย่างสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง (References)

- กนก จันทรา. (2561). การรู้เรื่องภูมิศาสตร์ ถอดบทเรียนประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ (GEO-LITERACY). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชุติมา มั่นเหมาะ. (2563). การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองเก่าพิจิตรบน ฐานชุมชน. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วรางคณา หอยศรีจันทร์, วลัย อิศรางกูล ณ อยุธยา, ดร.ณิ จำปาทอง. (2564). ผลการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เรื่อง สิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและ เจตคติต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. สืบค้น 18 กุมภาพันธ์ 2565, จาก file:///C:/Users/VivoBook/Downloads/2321-4614-1-SM%20(1).pdf.
- วิภาพรรณ พินลา และคณะ. (2561). การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. (ม.ป.ป.). ความหมาย ความมุ่งหมาย และความสำคัญของการศึกษา.

สืบค้น 1 กุมภาพันธ์ 2565, จาก

<http://oservice.skru.ac.th/ebookft/428/Chapter%201.pdf>.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2561). คู่มือการใช้มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดสาระ
ภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2561) ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ
วัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2561. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

อัจฉรา ศรีพันธ์. (2561). การจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและการจัดการศึกษาบนฐานชุมชน.

กรุงเทพฯ: แด เน็กซ์อินเตอร์คอร์เปอร์เรชั่น.

อชรา เอิบสุขสิริ. (2559). จิตวิทยาสำหรับครู. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2553). หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

Melaville, A., Berg, A. C., and Blank, Martin J.. (2006). *Community-Based Learning:
Engaging students for success and citizenship*. Washington DC: Coalition for
Community School.

Thoughtful Learning. (2017). *What are life skills?*. Retrieved July 22, 2019, from:

<https://k12.thoughtfullearning.com/FAQ/what-are-life-skills>.